

УПРАВЛІНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Олег Швидкий
здобувач кафедри
міжнародного
менеджменту
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

У статті досліджується глобальна проблема енергоефективності, аналізуються передумови її вирішення в Україні. Проведено аналіз ключових факторів ефективності національного енергоспоживання. Окреслено напрями реструктуризації сегментів енергетичного ринку України та обґрунтовано заходи підвищення ефективності корпоративного енергоменеджменту.

Постановка проблеми. У системі критеріїв функціонування сучасного енергоринку поряд з універсальністю, енергодоступністю, енергоприйнятністю, безперервністю зростаючого значення набуває енергоефективність. Питання енергоефективності стають пріоритетними у спеціальній науковій літературі, аналітично-прогностичних оцінках зарубіжних та вітчизняних експертів [3, 5, 7, 8]. Зокрема, у звіті BP World Energy Outlook 2030 серед п'яти областей для реалізації потенціалу з підвищення ефективності світової енергетики та зменшення глобальних викидів парникових газів, виділено енергозбереження, що зробить енергетику доступнішою, безпечною та стійкою [8]. Адекватно проблема відображена цієї також в огляді енергетичної політики України, проведений Міжнародним енергетичним агентством, в якому проаналізовані практично усі аспекти нинішньої енергополітики України, а також надані рекомендації відносно її подальшого вдосконалення.

Характеристика енерговикористання за секторами економіки, оцінка роботи паливно-енергетичного комплексу України, моніторинг показників та аналіз потенціалу енергоефективності в регіональному розрізі, бар'єри на шляху його реалізації в Україні представлені в фундаментальній праці вчених НАН України та Національного технічного університету «Київський політехнічний університет» Стогнієм Б.С., Кириленком О.В., Праховником А.В., Денисюком С.П., Буцьо З.Ю. [4].

Оновлена у 2012 р. енергетична стратегія України до 2030 р. [3], визначає необхідність більше зосередитися на енергоефективності, конкурентоспроможності і прозорості на енергетичних

ринках, а також приділяти підвищену увагу енергетичній безпеці, екологічним наслідкам споживання енергоресурсів.

Разом із тим, проблемам розвитку нафтогазового бізнесу з точки зору енергоефективності у економічній науці присвячено недостатньо праць вітчизняних вчених, особливо стосовно галузевого і корпоративного менеджменту на сучасному енергетичному ринку. Важливо також зазначити, що актуальність проблематики енергоефективності підсилюється тим, що обумовлені нею зміни у ресурсно-енергетичному забезпеченні світової та національних економік вочевидь призведуть до відчутних геополітичних змін. Це стосується можливої втрати нафтової та газової «диктатури» окремих країн і корпорацій. В українсько-російському контексті показово, що цінові проблеми контракту між «Газпромом» та «Нафтогазом України» 2009 р. переносяться реально з економічної у політичну площину, а з урахуванням російських проектів транспортування газу в Європу - і в геополітичну.

Метою статті є виявлення ключових внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на формування національної політики енергоефективності і обґрунтування на цій основі заходів з удосконалення енергоменеджменту.

Виклад основного матеріалу. Згідно прогнозів світовий попит на енергоносії до 2030 року виросте на 40%, при цьому 96% зростання припаде на країни з ринками, що швидко розвиваються, перш за все Індію і Китай (рис. 1). Частка викопного палива в загальній світовій структурі енергоспоживання в 2030 році залишиться домінуючою (80%), частка ядерної енергетики знизиться через «чинник Фукусими», а

поновлювані джерела енергії генеруватимуть близько 5 відсотків від світового обсягу виробництва енергії [5].

Залежність світу від викопних видів палива, таких як вугілля і природний газ, сприятиме глобальному зростанню викидів діоксиду вуглецю (CO₂). Аналітики ВР вважають, що викиди парникових газів «значно перевищать рівень», який, на думку вчених, дозволяє уникнути необоротних кліматичних змін. Прогнозується 28% збільшення викидів CO₂ в глобальному масштабі до 2030 року, які, за оцінками експертів у 2012 р. становили близько 33 млрд тонн [8].

Загалом, до 2035 року Міжнародне енергетичне агентство прогнозує збільшення світових обсягів споживання вуглеводнів з нинішніх 89 до 100-110 млн. барелів на день. Тобто, незважаючи на наукові докази довгострокових катастрофічних наслідків вуглецевої економіки, вона матиме подальший розвиток і людство стане ще більш залежним від викопних видів палива.

Як і світова, українська економічна модель у своїй енергетичній складовій базується на традиційних вуглецевих ресурсах.

Регресивні ознаки нафтогазового бізнесу України посилюються дією ряду факторів: технологічних - надмірне фізичне спрацювання основних виробничих фондів, низький технологічний рівень енерговидобутку і енергоспоживання;

організаційно-економічних - відсутність ефективних національних вертикально інтегрованих корпоративних структур, недостатня прибутковість національних нафтопереробних корпорацій, домінування імпортерів та посередників на ринку без законодавчо визначених прозорих конкурентних засад у галузі тощо.

На наш погляд, критичними для енергозалежності і енергоефективності України є наступні проблеми. По-перше, Україна має специфічно високий ступінь зовнішньої залежності від ціни на імпортований російський природний газ та нафту. Так, питома вага імпорту природного газу у загальній структурі імпорту становить більше 40% (рис. 2). Очевидно, що в зв'язку із застосуванням формули розрахунку ціни на російський газ із прив'язкою до світових цін на нафту, Україна має високу ступінь залежності від зовнішніх шоків підвищення ціни на нафту, які стають все менш прогнозованими і потребують високого фахового рівня моніторингу та протидії [1, с. 40].

По-друге, енергоемність економіки України є однією з найбільш в Європі, майже в десять разів перевищуючи середній аналогічний показник країн - членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а в перерахуванні за паритетом купівельної спроможності - у 3,2 рази (рис. 3).

Серед пріоритетних стратегічних завдань енергоефективної політики Украї-

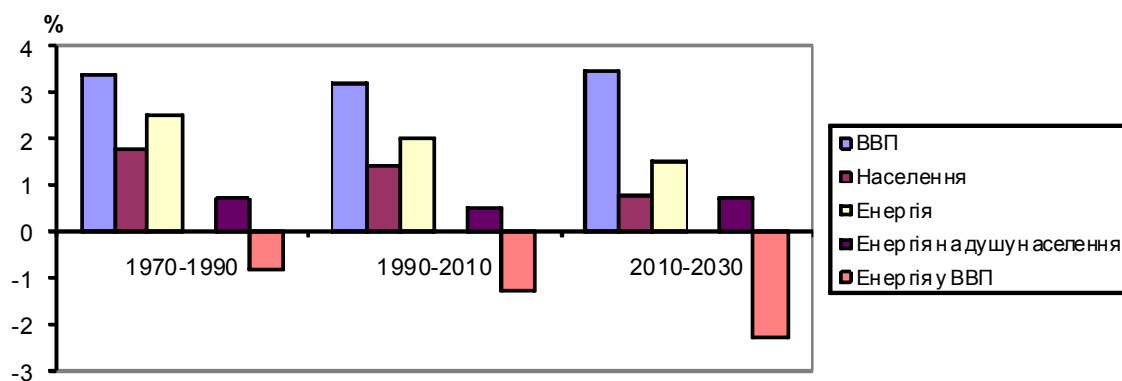

Рис. 1. Ключові показники глобальних темпів приросту [8]

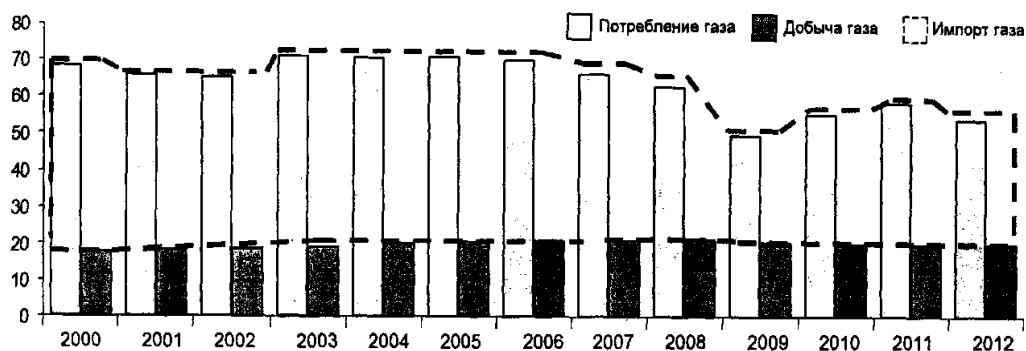

Рис. 2. Баланс газопостачання України, млрд. куб. м (2000-2012 рр.) [6, с.9]

ни слід відзначити: по-перше, розвиток власного видобутку нафти і газу на новій технологічній основі, модернізація транспортної інфраструктури; по-друге, заміщення газу ядерною енергетикою і вугіллям; по-третє, географічну диверсифікацію поставок енергоносіїв; по-четверте, здійснення структурних змін у виробництві та споживанні енергоресурсів із структурним оновленням економіки та зменшення частки енергоємних виробництв; по-п'яте, формування енергозберігаючого світогляду у корпоративному менеджменті і суспільстві.

У економічному плані рекомендації фахівців щодо підвищення енергоефективності орієнтовані на: підвищення доступності та надійності дезагрегованої енергетичної статистики для полегшення розробки достовірних показників енергоефективності; зміцнення організаційної бази та управління в сфері енергоефективності і створення механізмів контролю та порівняння результатів з поставленими завданнями, включаючи дієвий механізм для забезпечення їхнього виконання; розробку програми стимулювання та фінансування на державному та місцевих рівнях, включаючи сприяння доступу до кредитів та усунення правових обмежень для інвестицій в енергоефективність тощо [3].

Критично важливою для проведення національної політики енергоефективності є удосконалення механізмів управління в енергетичному секторі, що, насамперед, передбачає справедливі адміністративні процедури, прозоре використання бюджетних коштів, ефективну конкуренцію з гармонізацією конфлікту інтересів, ефективні антикорупційні заходи. Цьому в значній мірі буде сприяти приєднання до Європейських ініціатив прозорості добувних галузей.

З багатьох причин на особливу увагу заслуговує газовий сегмент вітчизняного енергоринку, де важливо сприяти його прозорості. Вкрай актуальним

при цьому є приведення вітчизняного ринку природного газу до європейських стандартів у відповідності до міжнародних зобов'язань України.

У організаційно-економічному плані доцільним за думкою більшості зарубіжних експертів є вертикальне розмежування основних видів діяльності на газовому ринку шляхом реструктуризації компанії НАК «Нафтогаз України» з чітким виділенням таких сегментів бізнесу, як добуток, постачання, транспортування, розподіл та збереження газу. Разом із тим справедливо й те, що такого роду реструктуризація не створить належних умов для функціонування ринку газу на конкурентних засадах (табл. 1).

Додатковою аргументацією необхідності корпоративної реструктуризації газового ринку є фінансові проблеми у взаємовідносинах НАК «Нафтогаз України» із своїми дочірніми компаніями, насамперед, «Укргазвидобуток», «Укртрансгаз» та «Укргазенерго» [2]. Реформування газового ринку України обов'язково повинно супроводжуватися створенням технічних можливостей постачання енергоносіїв з декількох альтернативних джерел, зокрема, у рамках організації постачання газу з Європи шляхом використання існуючої газопровідної інфраструктури реверсних потоків та реалізації проекту з імпорту зрідженого природного газу (LNG) до України.

Актуалізується також проблема реструктуризації та розподілу функцій державної нафтопровідної компанії «Укртранснафта» для забезпечення її прозорого та ефективного функціонування, включаючи можливість реверсних потоків. Прискореній реструктуризації потребує вугледобувна промисловість із забезпеченням прозорості, подальшою приватизацією та закриттям нерентабельних шахт. Тут особливо важливо враховувати соціальні й екологічні впливи урядових рішень. У ядерній енергетиці слід концентрувати увагу на за-

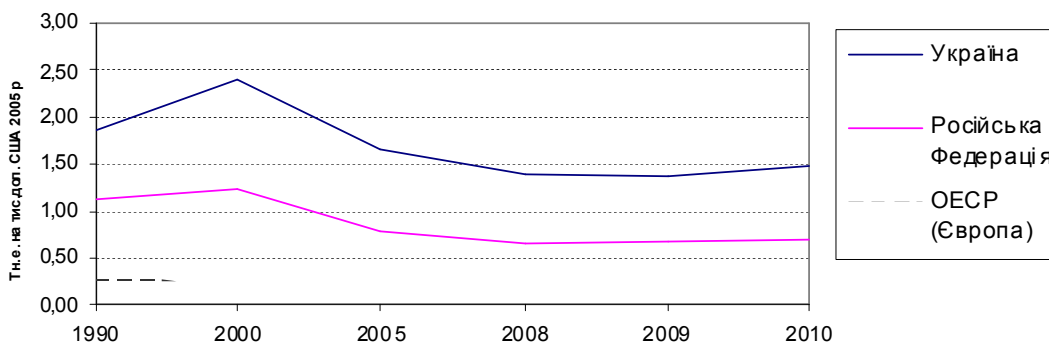

Рис. 3. Показники енергоємності вибраних країн (ЗППЕ/ВВП) [8]

Основні газовидобувні компанії України

Компанія	Об'єм видобутку у 2012 р., м. ³	Приналежність
«Укргазвидобуток»	15 млрд	НАК «Нафтогаз»
«Укрнафта»	2,1 млрд	НАК «Нафтогаз»
«Чорноморнафтогаз»	1,17 млрд	НАК «Нафтогаз»
«Нафтогазвидобуток»	645,2 млн	ДТЕК, Foloux Comsulting Limited, Alfredo Trading Limited та ін.
Полтавська газонафтова компанія	306,3 млн	JKX Oil&Gas
«КубГаз»	222,5 млн	Kulczyk Oil
«ГеоАльянс»	212 млн	East One, Arawak Energy
«Еско-Північ»	185,3 млн	Burisma Holding
«Укрнафтобуріння»	116,1 млн	JKX Ukraine B.V., Deripon Commercial Ltd, Ariana Business Limited

безпеченні дотримання кращих міжнародних стандартів та досвіду у галузі видобування урану, включаючи роботи з виводу з експлуатації. Забезпеченню чітких, прозорих та недискримінаційних процедур дотримання ліцензій та дозволів для будівництва та експлуатації об'єктів слід приділити першочергову увагу у відновлюваній енергетиці. Членство України в Енергетичному співтоваристві зобов'язує Україну провести реформи в секторі електроенергетики.

Загалом, необхідно розробити взаємо погоджений між галузями національної енергетики план дій, на основі комплексної оцінки потенціалу енергоефективності, що може реалізуватись у спеціальних державних програмах та проектах.

ВИСНОВКИ

Ключовим перспективним трендом розвитку світового енергетичного ринку є зосередження уваги на енергоефективності. Переважною більшістю провідних країн світу приймаються політичні рішення та відповідні програми підвищення енергоефективності своїх економік. Надмірно високі ціни на нафту та газ при значній енергоемності українських виробників, а також критично монопольна зовнішня залежність постачання вуглецевих енергоносіїв роблять проблему енергоефективності вкрай актуальною для України.

Поряд із нарощуванням власного видобутку природного газу, диверсифікацією джерел енергозабезпечення, оптимізацією транспортної інфраструктури, активізацією відновлювальної енергетики національна політика енергетичної ефективності дозволить демонополізувати ключові сегменти енергоринку і забезпечити його прозорість та прогнозованість, що формуватиме умови для раціонального використання природних енергоресурсів у руслі національного інтересу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бугрій М.Г., Ус І.В., Федоренко Т.О., Медведкіна Є.О. Глобальна економіка у посткризовий період: тенденції та перспективи / М.Г. Бугрій, І.В. Ус, Т.О. Федоренко, Є.О. Медведкіна. - К., НІСД, 2012. - 46 с.

2. Дмитрій Рясной. «Нафтогаз» стане англійської королевою / Дмитрій Рясной // Коментарии. - №26. - 5 июля 2013. - С.17-18.

3. Енергетична стратегія України до 2030 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ua-energy.org/upload/files/NECU_Comments%20to%20Energy%20Strategy.pdf

4. Національні пріоритети енергоефективності 2010 / Стогній Б.С., Кириленко О.В., Праховник А.В., Денисюк С.П., Буцьо З.Ю. - К.: «Текст», 2010. - 580 с.

5. Обзор развития мировой энергетики до 2030 года. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://climatechange.ru/node/639>. - [Назва з екрану].

6. Опимах Р. Приоритетные направления реформирования системы регулирования Украины в сфере добычи природного газа / Р. Опимах // Energy. Нефть&газ. - 2013. - №1. - С.8-25.

7. Energy balances of Non-OECD Countries 2012. - 540 p. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/energy/energy-balances-of-non-oecd-countries-2012_energy_bal_non-oecd-2012-en

8. Energy Outlook 2030. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: bp.com/en/global/corporate/about-bp/statistical-review-of-world-energy-2013/energy-outlook-2030.html